

GERDA VAN WAGENINGEN

De mosselvisser

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

Colofon

**Copyright © 2021 voor deze uitgave
Grote Letter Bibliotheek, Deventer**

Opmaak Nyvonco, Heerhugowaard

ISBN 9789036438803

NUR 344

Gedrukt op papier met FSC-certificaat

**Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt op welke wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Uitgeverij Grote Letter Bibliotheek,
Postbus 583, 7400 AN Deventer**

**Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met
Uitgeverij Z&K in Utrecht, onderdeel van VBK Media
Copyright © 2021 Uitgeverij Zomer & Keuning**

Alle rechten voorbehouden

**Voor meer informatie of bestellen
www.boekenmetgroteletters.nl**

1

Ze stond op de hoge zeedijk, waar de wind haar rokken greep en er flink aan rukte. Er stak een storm op, deze gure dag in de tweede helft van november van het jaar 1909. Netty Bal tuurde met samengeknepen ogen en de hand boven haar ogen over het grauwe zeewater, waar de golven met witte kuiven op het havenhoofd van Bruinisse stuksloegen. Ze haalde diep adem. De zee was vriend en vijand tegelijk, wist ze. Ver uit de kust en nog niet te zien voor haar toch bijzonder goede ogen, voeren vele mannen uit Bru, zoals Bruinisse door de Zeeuwen zelf werd genoemd, op zee. Het grootste deel van de mannen in Bruinisse verdiende de kost in de mosselvisserij. In dat opzicht was de zee de beste vriend voor de meeste dorpingen. Ze verdienden er hun brood. Voor het dorp gold dan ook het gezegde: gaat het aan de kaai goed, dan gaat het het dorp goed. Maar geen Zeeuw was zich er niet van bewust dat de zee zo nu en dan kon veranderen in de grootst denkbare vijand.

Het dorp kende een aantal vissersweduwen. Als de Lemster jachten en houten hoogaarden veilig in de haven lagen, zeiden vrome

dorpelingen wel: 'De vloot ligt er veilig als in Abrahams schoot.'

Nu het laag water was, was de haven voor een groot deel drooggefallen. Dan konden er geen schepen in of uit varen, dat kon alleen bij hoog tij. Enkele jongens speelden met een roeiboot in een stuk ondiep water, een geliefde bezigheid voor kwajongens. De havenmeester zou niet lang op zich laten wachten om hen tot de orde te roepen, en dan was de pret vanzelfsprekend weer afgelopen. Verderop stond een paar oude mannen met elkaar te praten bij de witte loods, waar de reddingsboot in opgeborgen lag, en tegen de dijk lag een klein gebouwtje waar de schippersbeurs in gevestigd was.

Op de kade was het een drukte van belang. In deze tijd van het jaar werden uit de hele omtrek de geoogste suikerbieten aan de kade verzameld om verscheept te worden naar de suikerfabriek. Boeren hadden hun bieten op grote hopen langs de dijk gelost, en al die bieten moesten nu met kruiwagens aan boord worden gebracht. Dat gaf altijd veel drukte, en erger nog: als het regende, lag het halve dorp onder de slik.

Netty haalde ruim adem. Ze hield van de zee, al zou ze er nooit de gevaren van onder-

schatten. Maar niets rook zo lekker als het zoute water, niets leek zo vrolijk als de meeuwen die door de lucht scheerden. Niets zag er zo lief uit als het kopje van een zwemmende zeehond, die soms de luwte van de haven opzocht, of bij laag water luierde op de zandbanken voor de kust.

Als er weer mosselen aan land waren gebracht, moest ze met haar vader mee mosselen gaan venten.

Ze keerde zich om. Zo'n sterke wind benam een mens bijna de adem! Ze stak een hand op naar een paar oude mannen, die even verderop bij elkaar groepten. Ze zaten op de bank die tegen het kleine beursgebouwtje stond en rookten er een pijp of kauwden op pruimtabak, terwijl de mannen uit konden kijken over het water. Vanaf daar konden ze alles in de gaten houden wat er in en rond de haven gebeurde. Vanzelfsprekend dachten die oude kerels alles beter te weten. Netty glimlachte voor zich heen. Die bank werd spottend wel de leugenbank genoemd, omdat er zo veel sterke verhalen werden verteld.

Weer beneden klepperden haar klompen door de straten, en ze sloeg niet veel later de smalle steeg in, waar ze met haar ouders en

haar tien jaar jongere broertje Gabriël een klein, vervallen arbeidershuisje bewoonde. Beneden een klompenhok en een kamer met twee bedsteden erin. Een gammele tafel in het midden, een paar stoelen eromheen. Er was een sleekachel die voor warmte zorgde nu het zo koud was, en waarop ook werd gekookt. Er was een trap naar de zolder waar Gabriël sliep en waar het in de winter ijskoud was, omdat daar de blote hemel door de dakpannen heen te zien was.

Zoals altijd stond er een ketel water op de kachel te zingen.

Haar moeder stond met opgestroopte mouwen achter de wasteil.

Alles gebeurde in de wintertijd in die kamer van nog geen twintig vierkante meter, de bedsteden aan de zijkant meegerekend. Moeder Bal keek op toen Netty binnenkwam. ‘Waar bleef je toch?’ mopperde ze met een vermoeide trek om haar smalle lippen. ‘Je had me een handje moeten helpen.’

Netty knikte, maar zei niets. Haar moeder mopperde snel, was vaak moe, zag soms helemaal grauw. Ze was niet sterk, maar moest wel hard werken.

Haar vader maakte de hondenkar schoon.

Zodra de eerste mosselen aan land werden gebracht, moest Netty hem helpen. Dan werd de hond onder de kar gebonden en gingen ze naar Nieuwerkerk, om daar mosselen uit te venten in de straten van het dorp.

Vader Dirk Bal werd in de dorpen waar hij ventte daarom de mosselman genoemd. Vader had last van iets waar de meeste mannen in Bruinisse nogal op neerkeken: hij werd al zeeziek eer hij de haven was uitgevaren. Ooit was hij als twaalfjarig knechtje, zo van de lagere school, op een mosselschuit begonnen, maar dat had maar een enkele reis geduurd. Hij had het later nog wel een paar keer geprobeerd, maar zolang een schip op zee was, was haar vader ziek, zwak en misselijk en kwam er niet het geringste werk uit zijn handen. Daar had de eigenaar van een mosselkotter dus niets aan, en jongens die niet om de haverklap kotsend over de reling hingen, waren er meer dan genoeg. Dus verdiende haar vader, net als eertijds haar grootvader, de kost met het uitventen van mosselen. Daar werd best op neergekeken. Vaak waren het vrouwen die ventten met mosselen om een paar centen bij te verdienen. Het was dus niet echt stoer mannenwerk! Maar vader deed het al jaren, en overal had hij vaste klan-

ten gekregen. Hij verdiende er tenminste een boterham mee.

Mosselen waren eigenlijk armeluiskost. Mensen die dicht bij de zeedijken woonden, gingen ze gewoon zelf rapen aan de voet van de dijk of op de pieren bij een gemaal, als het laag water was. In arme gezinnen waren gratis geraapte mosselen of alikruiken, krukels op z'n Zeeuws, een welkome aanvulling op het karige menu, dat immers zelden ander vlees bevatte dan een beetje spek.

Maar niet alle dorpen lagen vlak bij de zeedijk. Daar konden een paar centen worden verdiend met het uitventen van mosselen. Vader was al als jongen met grootvader mee gegaan en later gingen die twee elk met een eigen kar op pad. Maar op een kwade dag was grootvader achter zijn mosselkar in elkaar gezakt, en binnen een paar dagen was hij overleden, opgebrand en uitgeput van bijna veertig jaar lang zwoegen en sjouwen. Vaak honger, altijd armoede. Een hard bestaan. Haar grootmoeder had Netty nooit gekend en grootvader had na haar dood bij het gezin van zijn zoon in het kleine huisje ingewoond.

Ze nam de borstel van haar moeder over en haalde die stevig over de overal van haar vader

op het wasbord, om het blauwe werkgoed schoon te boenen. Haar moeder strekte met een zucht van opluchting haar rug, de handen in de lendenen. 'Hè, wat heb ik een pijn in mijn rug!'

Het leven van de mensen in Bruinisse, en dus ook van Netty Bal, verliep meestentijds volgens een vast patroon. Op zondag mocht er vanzelfsprekend niet worden gewerkt en gingen de dorpingen tweemaal naar de kerk. Soms al kort na middernacht, na twaalf uur was het immers al maandag, voer de mosselvloot uit. Het tijdstip hing van het tij af. Bij laag water lagen de meeste mosselschepen droog. Alleen met hoog water konden de schepen de haven in of uit varen. Door de week was het in het vissersdorp dan ook altijd aanmerkelijk rustiger dan op de zaterdagavond en de zondag.

Maandag was voor de vrouwen vanzelfsprekend de wasdag. Sinds Netty, net als de meeste kinderen direct na de lagere school, moest meewerken – elke verdiende stuiver was immers meer dan welkom in de gezinnen waar het meestal armoede troef was – moest ze op maandag haar moeder helpen met wassen. Op dinsdag werd er dan gestreken, maar

dat moest moeder toch echt alleen doen, want vaak was Netty alweer met haar vader mee, net als de andere dagen van de week: mosselen uitventen in de omringende dorpen.

Soms kwamen vissers snel met hun vangst thuis, die mosselen werden aan de kaai aan dorpelingen verkocht of in de omgeving uitgevent. Andere vissers, de meeste, bleven dagenlang en soms zelfs de hele week op zee, of brachten de vangst meteen zelf door naar de havens van Antwerpen of Heist. België was immers de voornaamste afnemer van de Zeeuwse mosselen.

Mosselen waren het best als de r in de maand was, zo van september tot Pasen. Maar het mosselseizoen begon al eind juli, al waren de mosselen dan nog niet helemaal volgroeid. Vanaf eind april werd er niet meer op mosselen gevestig. Dan gingen de mosselvissers naar de Zuiderzee of de Wadden om er mosselzaad te halen. Als hij geen mosselen kon venten in de zomermaanden, verhuurde Dirk Bal zich als los arbeider bij een van de boeren in de omtrek van het vissersdorp. Sommige zomers had hij bijna alle dagen werk, maar er waren ook slechte jaren, dan zat vader werkloos thuis en waren ze soms afhankelijk van de diaconie.